

Κατερίνα Αγγελάκη-Ρουκ

Μια ζωή αφιερωμένη στην ποίηση

Ευτυχία Παναγιώτου

Φωτογραφία: Βασίλης Κολτούκης

Τη συμπάθησα από μια φωτογραφία, γιατί φόραγε καπέλο, τεράστιο καπέλο με λουλούδια, και ένα χαμόγελο φορούσε πλήρες. Το πρόσωπό της έμοιαζε τότε, και περισσότερο φαντάζει τώρα που τη γνώρισα, ίδιο με της ποίησης την όψη – παράξενο, τους ποιητές τούς φανταζόμουνά μόνο εσωστρεφείς, μα ίσως τελικά όλο αυτό να 'ναι απλώς μια παρεξήγηση. Η ποίησή της είναι μια σάρκα από λέξεις – διαχέεται παντού – εγγράφοντας τον έμφυτο έρωτά της προς τη ζωή. Δεκαετίες τώρα μας χαρίζει ηδονή και πόνο, η Κατερίνα Αγγελάκη-Ρουκ μάς σκορπίζει ύπαρξη. Κάτι υπάρχει ίσως που φοβάται: μην πέσει ποτέ το βλέμμα της έξω απ' τον προορισμό που της έχει επιτάξει η φύση.

Πρωτοεμφανιστήκατε στη λογοτεχνία το 1956 με ποίημα που έφερε τον χαρακτηριστικό τίτλο «Μοναξιά» και ήσαστε μόνο 17. Ξεκινήσατε να γράφετε από μοναξιά; Από πού νομίζετε πως πήγαζε αυτό το αίσθημα; Το 'χω σκεφτεί κι εγώ τελευταία: Τι μπορούσα να ξέρω από «μοναξιά» σε κείνη την ηλικία; Και μάλιστα δε θυμάμαι να την είχα νιώσει ποτέ. Αντίθετα, θυμάμαι, είχα πολλούς φίλους, πήγαίνα σε πάρτι... Ίσως να εννοούσα –προφητικά σχεδόν– τη μοναξιά της σκέψης, τη διανοητική απομόνωση του δημιουργού, το πως για να κάνεις έργο δεν μπορείς και δεν πρέπει να υπολογίζεις σε κανέναν.

Στην τελευταία σας ποιητική συλλογή, στον *Ουρανό του τίποτα με ελάχιστα* (Καστανιώτης, 2005), γράφετε για την «Άλλη μοναξιά», που «μεγαλώνει τα χάσματα». Έχει ο πόνος της μοναξιάς ηλικία; Ωριμάζει ή εξαντλείται ποτέ; Πενήντα χρόνια αργότερα μιλάω για μια «άλλη μοναξιά»: τη μοναξιά του θνητού. Όταν η ηλικία σε κάνει όλο να πλησιάζεις προς το θάνατο, είτε των αγαπημένων σου, είτε τον δικό σου. Τα χάσματα που μεγαλώνουν είναι όταν συνειδητοποιείς πως αυτή την εμπειρία ποτέ δε θα μπορέσεις να τη μοιραστείς με κανέναν, όση φιλία και κατανόηση και να σου 'χουν δείξει οι άνθρωποι.

Ο Σαχτούρης έλεγε πως δεν υπάρχει ποίηση χωρίς πόνο. Εσείς γιατί είστε πιστή, κατ' αποκλειστικότητα, στην ποίηση; Επιμένετε να γράφετε και να μεταφράζετε ποίηση, όπως επίσης να γράφετε δοκίμια για την ποίηση χωρίς να έχετε ασχοληθεί με άλλα είδη λόγου. Γιατί μόνο ποίηση, τη στιγμή που στις μέρες μας ποίηση είναι ο «ενάντιος έρωτας»; Δεν το ήξερα πως ο Σαχτούρης είχε πει κάτι τέτοιο, γιατί κι εγώ πάντα λέω ότι στη ρίζα κάθε ποιήματος υπάρχει μια πληγή και το ποίημα είναι κάτι σαν ουλή. Αλλά σίγουρα αυτός δεν είναι ο λόγος που ασχολήθηκα σχεδόν αποκλειστικά με την ποίηση. Ίσως γιατί άρχισα να γράφω ποιήματα από πολύ μικρή –στα 14 και πριν– και μου ερχόταν φυσικό, όπως το περπάτημα ή η ανάσα. Δεν υπάρχει γιατί. Θα 'θελα, όμως, να δοκιμάσω κάποτε να γράψω πεζό ή θέατρο. Ίσως όταν στερέψουν τα ποιήματα.

Πολλές φορές στα ποιήματά σας καταφεύγετε σε χώρες φανταστικές: στη χώρα της Λυπιού, στη χώρα τού «Θυμάσαι;», στη χώρα τού «δεν γεννήθηκα ποτέ». Αποτελεί κατ' αντιστοιχία η ποίηση καταφύγιο λύπης, μνήμης και «ανυπαρξίας-αιωνιότητας»; Η Λυπιού και οι φανταστικές χώρες είναι κι αυτές προϊόντα της ποιητικής φαντασίας. Η ποίηση δεν μπορεί να είναι καταφύγιο, αφού είναι μέρος της ύπαρξης. Δεν την επιλέγεις, όπως δεν επιλέγεις να υπάρχεις.

Στη συλλογή *Επίλογος αέρας* (1990), ρωτάει η Γιαννούσα σ' ένα ποίημα: «Γιατί γράφουν οι άνθρωποι ποιήματα;». Και απαντάει: «Για να τα 'χουν όταν το φως τούς σβήσει η φύση». Ποια νομίζετε πως είναι ή που θα θέλατε να είναι η σχέση ποίησης-φύσης; Πιστεύω πως κάθε ποιητής έχει τον δικό του ποιητικό κώδικα κυκλοφορίας. Για μένα, η ποίηση και η φύση είναι αδιάρρηκτα δεμένες. Δεν μπορώ να φανταστώ ένα ποίημα που να μην ξεκινάει από τη φύση, έστω κι αν θεματικά δε μοιάζει να έχει κάποια σχέση. Η φύση κατέχει την ιδέα και την εκτέλεση της ομορφιάς, και η ποίηση γεννήθηκε να εγγράψει αυτή την ομορφιά.

Πείτε μου τρεις ποιητές τους οποίους δεν πάψατε να θαυμάζετε και για ποιο λόγο. Είναι πολλοί οι ποιητές, έλληνες και ξένοι, που θαυμάζω. Ένας όμως μου κάνει εντύπωση πως ακόμη με αγγίζει τόσο πολύ: είναι ο Καβάφης, που τον διαβάζω από μικρό παιδί. Τον αγαπούσε πολύ η μάνα μου και τα κλασικά του ποιήματα τα 'χα μάθει απ' έξω. Μου κάνει

επίσης εντύπωση πως, όταν μεγάλωσα, ποτέ δε θυμάμαι να είπα: «Α! Όστε αυτό εννοούσε». Σα να ήξερα από τότε όλα τα νοήματά του. Αυτό που ιδιαίτερα θαυμάζω στον Καβάφη είναι ότι είναι ένας από τους ελάχιστους ποιητές του σύγχρονου κόσμου που κατάφερε –για μένα– το αδύνατον: να παντρέψει τη σκέψη, τη φιλοσοφική σκέψη, με την ποίηση, χωρίς να θυσιάσει τη μία για την άλλη.

Θυμάστε κάποιο σχόλιο, αναγνώστη ή κριτικού, που σας έκανε ιδιαίτερη εντύπωση; Όταν ο νονός μου, ο Καζαντζάκης, μου 'γραψε: «νεαρό κλωσπούλι του Παρνασσού μη με ντροπιάσεις», εδώ και μισό αιώνα.

Η έκδοση ποιητικών βιβλίων, πέρα από την προσωπική «έκθεση» στη γραφή, εμπειριέχει και την κοινωνική «έκθεση» στους λογοτεχνικούς κύκλους. Συμμετέχετε ενεργά σε λογοτεχνικές εκδηλώσεις, συναναστρέφεστε με λογοτέχνες. Τι θετικά και τι αρνητικά βιώματα αποκομίζατε και αποκομίζετε από αυτή την τριβή; Όπως μια έγκυος θεωρεί φυσικό να γεννήσει ένα παιδί έτσι φυσικό είναι να βγει ένα βιβλίο που έχει γράψει. Παιδί δεν έκανα ποτέ αλλά δεν είχα ποτέ καμιά δυσκολία να βγάλω βιβλίο. Αυτό όμως δε σημαίνει ότι είμαι μπλεγμένη σε «λογοτεχνικούς κύκλους». Έχω φίλους που θαυμάζω κι αγαπώ. Μερικοί φύγανε, όπως ο Νίκος Καρούζος. Ύστερ' από μισό αιώνα ακριβώς «δημοσιευμένης» ζωής, οι φίλοι και οι φίλες συγγραφείς ποιητές –και πολύ νεότεροι από μένα– είναι αρκετοί. Όταν έχουν εκδήλωση και μπορώ, πάω. Αλλά δεν αισθάνομαι καμιά τριβή, τίποτα το αρνητικό, δεν κάνω καμιά κοινωνική προσπάθεια, ούτε έχω απαίτηση καμιά.

Εάν δεν γράφατε ποίηση τι φαντάζεστε πως θα κάνατε; Θα είχα την ίδια δουλειά που έχω τώρα, τη μετάφραση, γιατί θα είχα πάντα, νομίζω, το ίδιο πάθος με τη γλώσσα. Η γλώσσα, οι γλώσσες, είναι για μένα μια αστείρευτη πηγή γνώσης, χαράς. Να μαθαίνεις, να ζεις ξένες γλώσσες χωρίς ποτέ να ξεχνάς ότι με καμιά δεν μπορείς να αντικαταστήσεις τη μητρική σου. Η γλώσσα δεν είναι μόνο το άλφα και το ωμέγα της ποίησης και κάθε δημιουργίας του λόγου, αλλά και κάθε εμπειρίας. Χωρίς να το συνειδητοποιούμε, κάθε στιγμή της ζωής μας –έτσι τουλάχιστον πιστεύω εγώ– πρώτα «λογοκρίνεται» και έπειτα «εισπράττεται». Καμιά φορά, φαντάζομαι ότι χωρίς τη γλώσσα δε θα ξέραμε τι είναι πόνος και χαρά ή και ότι ανάλογα με τον συλλαβικό ήχο της λέξης «πόνος» σε μια γλώσσα βιώνεται διαφορετικά και η αίσθηση του πόνου. Φαντασίες, φαντασίες... Ίσως τελικά να μην μπορώ να φανταστώ να μη γράφω ποιήματα. Ελπίζω μόνο, όταν θα έχουν λιώσει, να έχω επίγνωση ότι τα γράφω μόνο για να επιβιώσω εγώ, η ύπαρξή μου, και να μην τα εκδίδω, να μην τα επιβάλλω στους άλλους εν ονόματι μιας ζωής αφιερωμένης στην ποίηση. (δε)

1907 - 2007

Νικόλαος Κάλας

εκατό χρόνια από το γέννηση ενός μεγάλου Έλληνα

ποιητή, διανοητή, πολεμιστή